

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ МЕНЕДЖМЕНТ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАУКИ І ПРАКТИКИ

ЕФМ

**"ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ:
актуальні питання науки і практики"**

**"ECONOMY. FINANCES. MANAGEMENT:
Topical issues of science and practical activity"**

Всеукраїнський науково-виробничий журнал

"ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики"

Всеукраїнський науково-виробничий журнал

ЕФМ

9'2016(13)

Заснований у 1997 році під назвою "Вісник Вінницького державного сільськогосподарського інституту". У 2010 – 2014 роках виходив під назвою "Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету"
З 2015 року "Економіка. Фінанси. Менеджмент:
актуальні питання науки і практики"

Свідоцтво про державну реєстрацію
засобів масової інформації №21154-10954ПР від 31.12.2014 р.

Засновник

Вінницький національний аграрний університет

Редакційна колегія:

Головний редактор

доктор економічних наук, професор, академік НААН Калетнік Г.М.

Заступник головного редактора

кандидат економічних наук Кіреєва Е.А.

Члени редакційної колегії:

*доктор юридичних наук, професор Авдійський В.І. (Росія);
доктор, професор Белік П. (Словаччина); доктор економічних наук,
професор Буреннікова Н.В.; доктор економічних наук, доцент Вдовенко Л.О.;
кандидат економічних наук Гончарук І.В.; кандидат економічних наук Гончарук Т.В.;
доктор економічних наук, професор Горська О. (Словаччина); доктор економічних наук,
професор Гуцаленко Л.В.; доктор, професор Данн Дж. В. (США); доктор економічних
наук, професор, академік НААН Дем'яненко М.Я.; доктор економічних наук, професор,
академік НААН Жук В.М.; доктор економічних наук, професор,
академік НААН Кваша С.М.; доктор економічних наук, член-кореспондент НААН
Кириленко І.Г.; доктор економічних наук, професор Коляденко С.В.; доктор економічних
наук, професор Клепауці Б. (Польща); доктор економічних наук, професор Мазур А.Г.;
доктор економічних наук, професор, академік НААН Малік М.Й.; доктор економічних наук,
професор Масленнікова Н.П. (Росія); доктор юридичних наук, доцент Мельничук О.Ф.;
кандидат економічних наук, доцент Мулик Т.О.; доктор економічних наук, професор,
академік НААН Панасюк Б.Я.; доктор економічних наук, доцент Польова О.Л.;
доктор економічних наук, професор Прутська О.О.; доктор економічних наук,
професор Свиноус І.В.; доктор економічних наук, професор, академік НААН
Сичевський М.П.; кандидат економічних наук Томчук О.В.; доктор економічних наук,
доцент Ціхановська В.М.; кандидат економічних наук Шаманська О.І.;
доктор економічних наук, професор Шпикуляк О.Г.; доктор економічних наук, професор,
академік НААН Шпичак О.М.; кандидат економічних наук, доцент Янчук Г.В.*

Адреса редакції: **21008, Вінниця, вул. Сонячна, 3, тел. 52 - 07 - 37**
Сайт журналу: <http://efm.vsau.org/>, Електронна адреса: efm@vsau.vin.ua

Відповідальний секретар редакції, кандидат сільськогосподарських наук,
доцент – **Янчук В.І.**,
літературний редактор-коректор і переклад іноземною мовою – **Москаленко І.В.**,
технічний секретар і оператор комп'ютерного набору – **Пришляк Н.В.**

©Вінницький національний аграрний університет, 2016

ЗМІСТ

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І ВИРОБНИЧИХ ВІДНОСИН

Г.М. КАЛЕТНИК, І.В. ГУНЬКО, Е.А. КІРЄЄВА. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ПОЛОЖЕНЬ НОВОГО ЗАКОНУ "ПРО ВИЩУ ОСВІТУ" В КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАДАХ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ НА БАЗІ ННВК "ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-НАВЧАЛЬНИЙ КОНСОРЦІУМ"

7

ЕКОНОМІКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

WILLIAM P. SPENCER, Е.А. КІРЄЄВА. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: ДОСВІД АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ США

20

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

І.В. ЗУБАР. ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ГОСПОДАРСТВ ВІННИЧЧИНИ

30

ІННОВАЙНА ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Ю.М. МУДРИК. ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК ЗАПОРУКА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

42

БІЗНЕС І ПІДПРИЄМНИЦТВО

Ю.В. ДОВГАНЬ. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СИРОВИННОЇ БАЗИ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ОЛІЙНО-ЖИРОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК

50

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Н.П. ЮРЧУК, Ю.В. ОКОЛОДЬКО. СИСТЕМНИЙ РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

63

ІНСТИТУЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ, ФІНАНСІВ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПРАВА

О.О. ГУЦАЛЕНКО. ШЛЯХИ СТИМУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА БІОПАЛИВА В УКРАЇНІ

75

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

І. М. ЛЕПЕТАН. ПРОЦЕС ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У СФЕРІ ОБЛІКОВИХ ПРОЦЕДУР НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

84

Т.О. МУЛИК, Я.І. МУЛИК. МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ ВИРОБНИЦТВА БІОПАЛИВА

91

ДУМКА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

В.І. ВОСТРЯКОВА. ВПРОВАДЖЕННЯ LEAN - ТЕХНОЛОГІЙ В АГРОЛОГІСТИКУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

102

ПОВІДОМЛЕННЯ

ДО УВАГИ АВТОРІВ ПУБЛІКАЦІЙ В ЖУРНАЛІ "ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики"

114

Журнал внесено в оновлений перелік наукових фахових видань України з економічних наук під назвою **"ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики"** (підстава: Наказ Міністерства освіти і науки України 21.12.2015 №1328).

Включений до міжнародних наукометричних баз і каталогів наукових праць:
Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського, Україна, сайт: <http://nbuv.gov.ua>
Google Академія, сайт: <http://scholar.google.com.ua>

Матеріали друкуються українською, англійською і російською мовами.

Номер схвалено і рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Вінницького національного аграрного університету, протокол № 3 від 30 вересня 2016 р.

Усі права застережені. Тексти статей, таблиці, графічний матеріал, формули захищені законом про авторські права. Передрук і переклад статей дозволяється за згодою авторів.

Відповідальність за зміст публікацій і достовірність наведених в них даних та іншої інформації, несуть автори статей. Висловлені у надрукованих статтях думки можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Підписано до друку 30 вересня 2016 року

Формат 60x84/8. Папір офсетний.

Друк офсетний. Ум. друк. арк. 13,7

Тираж 100.

Зам № 717

Віддруковано у
Вінницькому національному аграрному університеті
м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, 21008.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5009 від 10.11.2015

■ БІЗНЕС І ПІДПРИЄМНИЦТВО

УДК 338:630.1.33; 334.73

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ
УМОВИ ФОРМУВАННЯ
СИРОВИННОЇ БАЗИ ПЕРЕРОБНИХ
ПІДПРИЄМСТВ ОЛІЙНО-ЖИРОВОГО
ПІДКОМПЛЕКСУ АПК ©**

Ю.В. ДОВГАНЬ,
асистент кафедри економіки,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)

Розглянуто особливості формування сировинної бази переробних підприємств олійно-жирового підкомплексу АПК. Досліджено систему виробничо-економічних взаємовідносин ключових регіональних суб'єктів ринку олійного насіння та продуктів його переробки. Встановлено проблеми, які виникають при формуванні сировинної бази олійного насіння. Проаналізовано динаміку обсягів виробництва олійного насіння у Вінницькій області та основні показники його переробки спеціалізованими переробними підприємствами. Окреслено перспективи розвитку та напрями удосконалення механізму формування сировинної бази підприємств олійно-жирового підкомплексу АПК у Вінницькій області.

Ключові слова: олійно-жировий підкомплекс АПК, сировинна база, олійне насіння, економіко-виробничі взаємовідносини, виробництво, заготівля, зберігання, переробка, збут, Вінницька область.

Рис.3. Табл.3. Літ.8.

Постановка проблеми. Підвищення ефективності функціонування конкурентоспроможних галузей національної економіки України є важливим чинником подолання соціально-економічної кризи та створення передумов для підвищення доходів і покращення добробуту населення нашої держави. Подальший ефективний розвиток олійно-жирового підкомплексу АПК України залежить від вирішення низки актуальних проблемних питань, що включає удосконалення організаційно-економічного механізму взаємовідносин учасників аграрного ринку з метою пошуку напрямів формування раціональної сировинної бази переробних олійно-жирових підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем розвитку олійно-жирового підкомплексу АПК України займалися В. Амбросов, Л. Бабенко, В. Бойко, О. Бронін, В. Гаврилюк, О. Дерев'янку, А. Карпенко, А. Побережна,

© Ю.В. ДОВГАНЬ, 2016

П. Саблук [3], А. Фаїзов [4], О. Шпичак та інші. В усьому різноманітті досліджень недостатня увага приділена організаційно-економічним питанням формування сировинної бази переробних олійно-жирових підприємств АПК.

Мета статті полягає у визначенні та аналізі проблемних питань формування сировинної бази насіння олійних культур, які постають перед переробними підприємствами олійно-жирового підкомплексу АПК та окресленні напрямів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Політична та соціально-економічна ситуація в нашій країні досі залишається у кризовому стані. За таких умов економічні дослідження, пов'язані з плануванням та прогнозуванням соціально-економічного розвитку держави, окремих регіонів та галузей національної економіки, значно ускладнені. Однак підтримка економічної безпеки держави вимагає системного аналізу макро- та мікроекономічних показників з метою ефективного реагування на виникнення існуючих та потенційних економічних викликів і загроз.

Забезпечення продовольчої безпеки України передбачає підтримання рівня продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-економічну та політичну стабільність у суспільстві, стійкий та якісний розвиток нації, сім'ї, особи, а також сталий економічний розвиток держави [1]. Економічна безпека країни, відповідно, включає в себе ефективне функціонування конкурентоспроможних та експортно-орієнтованих галузей національної економіки України [2]. Саме такою галуззю є олійно-жировий підкомплекс АПК України, передумовою ефективного функціонування якого є повне, постійне та ритмічне забезпечення основною сировиною – насінням олійних культур.

Продукція переробки насіння олійних культур набула широкого застосування у лакофарбовій, текстильній, консервній, миловарній, медичній галузях промисловості. Насіння олійних культур використовується для виробництва кормів у тваринництві. Для харчових цілей найбільше використовують майонези та соуси, маргаринову продукцію, соняшникову, соєву і ріпакову олії. Відповідно до медичних норм людина повинна споживати на рік не менше ніж 13,2 кг рослинної олії. Світовий та національний попит на олійне насіння та продукти його переробки залишається незадоволеним, що є важливим фактором високої інвестиційної привабливості підприємств підкомплексу.

Вченими виділено ряд проблем, що виникли з переходом на ринкові відносини у сфері формування сировинної бази в аграрному секторі, а саме:

- непідготовлений перехід до моделі ринкових відносин (руйнування старої системи інтеграційних і коопераційних зв'язків);
- хронічна неплатоспроможність і низька ліквідність аграрних формувань;
- низька конкурентоспроможність національних технологій (переважання витратних і ресурсномістких технологій в аграрному секторі);
- ціновий диспаритет;
- недостатність фінансування, в тому числі бюджетних підприємств і організацій АПК;
- незахищеність вітчизняних товаровиробників від експорту та імпорту сільськогосподарської продукції (ілюзія насиченості ринку сировиною) [3,4].

Розвиток взаємовигідних економічних відносин між суб'єктами олійно-жирового підкомплексу АПК ускладнюється нерегульованістю та дисбалансом інтересів підприємств-виробників олійного насіння, переробників та посередницьких структур, економічних взаємовідносин між ними.

Схема виробничо-економічних відносин в олійно-жировому підкомплексі АПК наведена на рис.1.

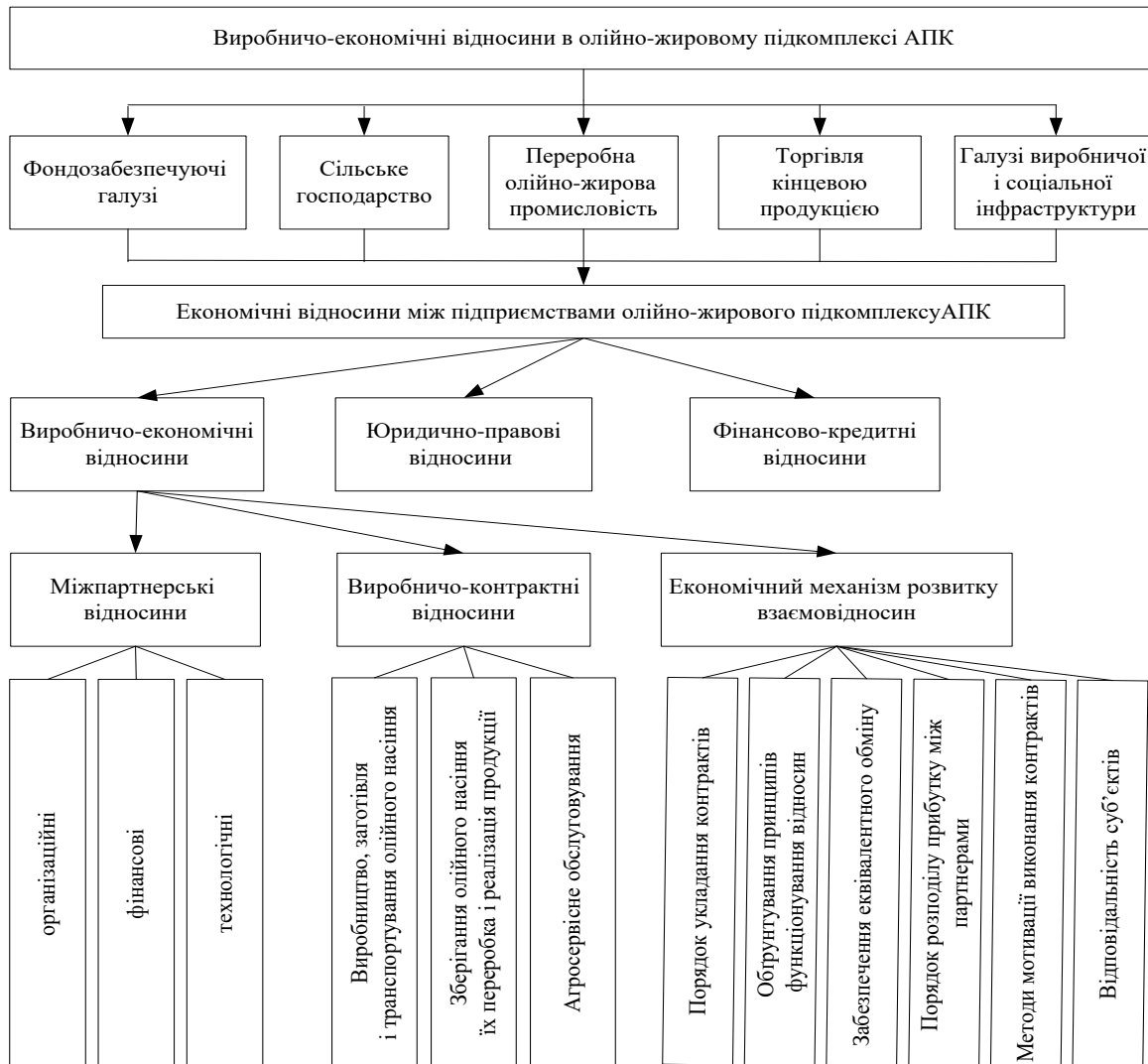

Рис. 1. Схема виробничо-економічних відносин між підприємствами олійно-жирового підкомплексу АПК

**Побудовано на основі літератури [5].*

Система економічних взаємовідносин, як видно зі схеми, охоплює міжпартнерські (організаційні, фінансові, технологічні) та виробничо-контрактні (виробництво, заготівля, переробка, реалізація, агросервіс) зв'язки, а також економічний механізм розвитку й удосконалення взаємовідносин в олійно-жировому підкомплексі.

Економічною мотивацією розвитку інтеграційних процесів між учасниками будь-якого продуктового підкомплексу є потреба у задоволенні господарських інтересів суб'єктів інтеграції. Запорукою ефективних і тісних взаємозв'язків партнерів агропромислової інтеграції є, насамперед, узгодженість і реалізація їх інтересів [5].

На практиці ж олійно-жировий підкомплекс функціонує у режимі організаційного відокремлення різних його ланок. Зазначені умови не дозволяють ефективно сформуванню переробним підприємствам сировинну базу, створити сталу систему економічних взаємовідносин господарюючих суб'єктів, які часто керуються лише одним інтересом – отриманням максимального прибутку по принципу “тут і зараз”.

Основою економічних відносин між виробниками олійного насіння, його заготівельниками, переробниками і торговими структурами є ціни на продукцію, тарифи за послуги (доробку, транспортування, зберігання, переробку), умови взаєморозрахунків, заходи матеріального зацікавлення та відповідальність сторін за прийняті зобов'язання та інше. Саме це багато в чому визначає можливість прибуткового ведення виробничої діяльності кожного учасника, встановлення стійких економічних відносин один з одним, виконання прийнятих на себе зобов'язань.

Аграрні підприємства-виробники олійного насіння, посередницькі структури та переробні підприємства Вінницької області забезпечують функціонування усіх ланок системи “виробництво-заготівля-переробка-збут продуктів переробки” олійно-жирового підкомплексу АПК (рис.2).

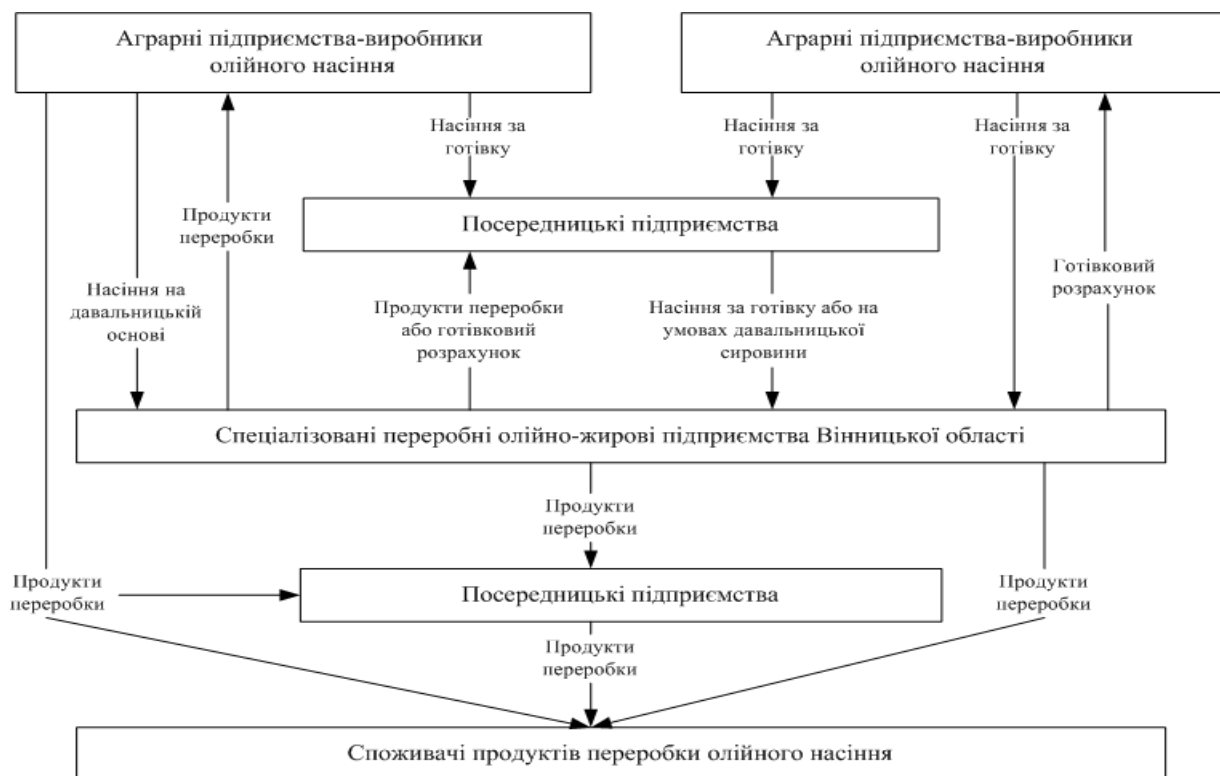

Рис. 2. Системні елементи олійно-жирового підкомплексу АПК Вінницької області та взаємозв'язки між ними

**Побудовано на основі літератури [5].*

До складу інфраструктури ринку олійного насіння та продуктів його переробки включають також складське господарство, інформаційне забезпечення, транспортне обслуговування, кредитно-фінансове і організаційне забезпечення.

Наявність різного роду посередницьких структур є обов'язковим елементом ринку сільськогосподарської сировини і продуктів переробки у всіх країнах з ринковою економікою. Проте їх діяльність оцінюється досить неоднозначно: з одного боку, вони дозволяють звільнити виробників олійного насіння від невластивих їм функцій з продажу продукції, економити їхні кошти на реалізації, проводити торгові операції кваліфікованими кадрами, забезпечити порівняно швидкий і з меншими витратами рух олійного насіння та продуктів його переробки від виробника до споживача, але з іншого боку – сільськогосподарське підприємство позбавляється безпосередніх контактів з ринками збуту, наявність посередників сприяє значному необґрунтованому зростанню вартості сировини і готової продукції. Необхідність реалізації продуктів переробки через посередників обумовлена наявністю організаційних і адміністративних бар'єрів (відсутність в області розвиненого гуртового ринку олійного насіння та продуктів його переробки, маркетингових служб та інших ринкових інфраструктур, слаборозвинене інформаційне забезпечення щодо ринкових цін і виробників), що уповільнює і ускладнює процес руху продукції до кінцевого споживача, взаєморозрахунки і платежі. Крім того, посередницькі структури на відміну від інших учасників ринку сировини і готової продукції здійснюють оплату відразу після відвантаження, що є важливим чинником у виборі покупця. З метою залучення посередників деякі виробники знижують відпускні ціни через брак вільних обігових коштів для здійснення виробничого процесу.

Переробні підприємства олійно-жирового підкомплексу АПК можна умовно віднести до трьох основних груп. До першої належать спеціалізовані підприємства, які виробляють рослинні олії та іншу продукцію – олійно-жирові заводи або комбінати. Другу групу складають дрібні виробництва рослинної олії – олійні, які є цехами підприємств і для яких виробництво рослинної олії не є основним видом діяльності або ж олійні, які працюють автономно. Третю групу утворюють виробники іншої олійно-жирової продукції – маргаринові та миловарні заводи і комбінати.

В умовах Вінницької області спеціалізовані переробні підприємства олійно-жирового підкомплексу АПК займають більше 90 % регіонального ринку переробки олійного насіння. До них належать чотири підприємства: ПАТ “Вінницький олійно-жировий комбінат”, ТОВ “Вінницька птахофабрика”, ДП ЗАТ Теувес Холдінг “Тегра Україна ЛТД” та ТОВ “Авіс” (табл.1).

Переробні потужності спеціалізованих підприємств області за досліджуваний період збільшилися в 1,8 рази, але це не відповідало динаміці рівня їх використання (зниження на 18,7 п.), оскільки олійного насіння в 2015 році було перероблено лише в 1,5 рази більше за рівень 2013 року.

Переробку насіння соняшнику здійснювали ПАТ “Вінницький олійно-жировий комбінат”, ТОВ “Вінницька птахофабрика” та ТОВ “Авіс”. Переробкою сої займалися ПАТ “Вінницький олійно-жировий комбінат” та ДП ЗАТ Теувес Холдінг “Тегра Україна ЛТД”. Ріпак перероблявся тільки ПАТ “Вінницький олійно-жировий комбінат” – єдиним спеціалізованим підприємством, яке в 2015 році охопило основний спектр переробки олійного насіння.

Таблиця 1

Основні показники переробки олійного насіння спеціалізованими переробними підприємствами Вінницької області

Показники	Роки			Відхилення, 2015 р. від 2013 р.	
	2013	2014	2015	т	%
1. Перероблено ПАТ “Вінницький олійно-жировий комбінат”, т в тому числі насіння:	382313	597839	595684	213371	155,8
соняшнику	350344	520792	459450	109106	131,1
сої	-	-	45755	45755	х
ріпаку	31969	77047	90479	58510	283
Виробнича потужність, т	350300	688600	688600	338300	196,6
Рівень завантаження,%	109,1	86,8	86,5	-22,6 п.	х
2. Перероблено ТОВ “Вінницька птахофабрика”, т в тому числі насіння:	182775	298895	305692	122917	167,3
соняшнику	182775	298895	305692	122917	167,3
сої	-	-	-	х	х
ріпаку	-	-	-	х	х
Виробнича потужність, т	162500	325000	325000	162500	200,0
Рівень завантаження,%	112,5	92,0	94,1	-18,4 п.	х
3. Перероблено Гайсинською філією ДП ЗАТ Теувес Холдінг “Тетра Україна ЛТД”, т в тому числі насіння:	67414	66162	50264	-17150	74,6
соняшнику	-	-	-	х	х
сої	67414	66162	50264	-17150	74,6
ріпаку	-	-	-	х	х
Виробнича потужність, т	65000	65000	65000	-	100,0
Рівень завантаження,%	103,7	98,2	77,3	-26,4 п.	х
4. Перероблено ТОВ “Авіс”, т в тому числі насіння:	15315	26925	20138	4823	131,5
соняшнику	15315	26925	20138	4823	131,5
сої	-	-	-	х	х
ріпаку	-	-	-	х	х
Виробнича потужність, т	32500	32500	32500	-	100,0
Рівень завантаження,%	47,1	82,8	62,0	14,9 п.	х
Разом перероблено спеціалізованими підприємствами, т	647817	989821	971778	323961	150,0
Загальна виробнича потужність, т	610300	1111100	1111100	500800	182,1
Загальний рівень завантаженості, %	106,1	89,1	87,5	-18,7 п.	х

* Розраховано та сформовано автором на основі літератури [6]

Насіння соняшнику залишається основною сировиною для переробних олійно-жирових підприємств області, його частка в досліджуваному періоді складала 80-85 % від загального обсягу переробки олійного насіння.

Переробні підприємства олійно-жирового підкомплексу АПК Вінницької області формують сировинну базу з врахуванням власних потреб у сировині, кількості виробників насіння, їх спеціалізації, радіусів доставки сировини, обсягів поставок протягом року, орієнтуючись в першу чергу на локальних виробників олійного насіння. Проаналізуємо обсяги його регіонального виробництва (табл.2).

Таблиця 2

Обсяги виробництва олійного насіння у Вінницькій області, 1995-2015 рр.

Виробництво, тис т	Роки							Відхилення, 2015 р. від 2013 р.	
	1995	2000	2005	2010	2013	2014	2015	тис т	%
соняшник	69,3	67,27	86,61	274,74	507,41	531,21	503,58	434,28	726,7
соя	0,58	4,72	23,21	158,31	229,34	370,11	290,66	290,7	50113,8
ріпак	3,71	25,61	20,33	78,76	245,26	235,53	188,9	185,19	5091,6
Разом	73,59	97,6	130,15	511,81	982,01	1136,85	983,14	909,55	1336,0

* Розраховано та сформовано автором за даними Держкомстату України

Динаміка обсягів виробництва олійного насіння в області протягом 1995-2015 років мала практично експоненціальний характер. Обсяги виробництва традиційного соняшнику збільшились у 7,3 рази, тоді як сої в 500 разів, а ріпаку – в 50 разів. Незважаючи на таке стрімке збільшення обсягів виробництва олійного насіння, рівень завантаженості спеціалізованих олійно-жирових підприємств тривалий період залишався незадовільним в 1990-ті роки, опускаючись нижче рівня 50 %. Кардинальні протекціоністські заходи державного регулювання, які полягали у введенні в жовтні 1999 року 23 %-го експортного мита на насіння соняшнику, частково виправили ситуацію, однак не вирішили її в цілому [7] (табл.3).

Таблиця 3

Порівняння обсягів виробництва олійного насіння та виробничих потужностей спеціалізованих переробних підприємств Вінницької області

Показник	Роки			Відхилення, 2015 р. від 2013 р.	
	2013	2014	2015	тис т	%
Виробнича потужність спеціалізованих переробних підприємств, тис т	610,3	1111,1	1111,1	500,8	182,1
Вироблено олійного насіння, тис т	982,0	1136,9	983,1	1,1	100,1
Потенційний рівень забезпечення виробничої потужності спеціалізованих підприємств, %	160,9	102,3	88,5	-72,4 п.	x

* Розраховано та сформовано автором за даними <http://www.ukrstat.gov.ua> та [6]

В 2013-му та в 2014-му роках потенційний рівень забезпечення виробничої потужності спеціалізованих переробних підприємств області перевищував показник 100 %. Порівнюючи наявні виробничі потужності переробних підприємств в 2000-2012 роках з обсягами регіонального виробництва олійного насіння того ж періоду,

можна прийти до хибного висновку про достатню забезпеченість переробників сировиною, однак це не так. Обсяги виробництва олійного насіння в області дійсно здатні забезпечити потреби регіональних переробників, але постає проблема не стільки в продуктивності і стабільності його виробництва, скільки в покращенні економічної мотивації виробників до відмови від експорту даної сировини.

Світова кон'юнктура на ринку олійного насіння, незважаючи на наявність мита на експорт насіння соняшнику, дозволяє виробникам та посередникам прибутково його експортувати. Разом з тим, чітко дотримуючись своїх зобов'язань, Україна як член Світової організації торгівлі та претендент на асоціацію з Європейським Союзом щорічно зменшує експортне мито, яке в 1999 році складало 23 %, в 2003 році – 17 %, зараз – 9,1 %. В 2026 році експортне мито буде скасовано [8].

Виробництво олійного насіння Вінницької області аграрними формуваннями усіх категорій складало 4-5 % від загальнонаціональних обсягів в досліджуваному періоді. Беззаперечними лідерами є Дніпропетровська, Харківська та Кіровоградська області, які разом отримують більше 30 % валового збору насіння олійних культур. З точки зору пошуку потенційних додаткових постачальників олійної сировини, цікавим для вінницьких переробників є, зрозуміло, Подільський регіон. Необхідно зазначити, що для переробників перспективними напрямками налагодження контактів з виробниками сировини є Кіровоградська та Черкаська області, які мають значні обсяги виробництва олійного насіння, не можна відкидати і найближчі до Вінницької області райони Хмельницької та Житомирської областей, хоча їхній сировинний потенціал значно поступається нашому.

Типові національні виробники олійного насіння – це сільськогосподарські підприємства, які мають від 500 до 1000 га сільськогосподарських земель. Вони, наприклад, забезпечують 40 % валового збору насіння соняшнику при середній урожайності вищій за 17,1 ц/га. Аналогічні показники мають і виробники Вінницької області.

Територіальна динаміка розмірів посівних площ олійного насіння, його урожайності та валових зборів в межах області різняться в залежності від географічного розташування, традиційної спеціалізації, системі сівозмін районів. Однак існують чіткі тенденції, які дозволяють визначити територіальні пріоритети переробників у формуванні власної сировинної бази, спланувати організаційно-економічну та транспортно-логістичну складову забезпечення сировиною (рис.3).

Аналіз даних свідчить, що в 2013-2015 роках лідерами за показниками розмірів посівних площ, урожайності та валових зборів олійного насіння були підприємства Бершадського району Вінницької області.

Висока економічна ефективність виробництва олійного насіння (наприклад, середня рентабельність вирощування соняшнику в області в 2015 році складала 61,7 %) спонукає виробників підвищувати концентрацію посівів олійних культур в сівозміні вище рівня 25-30% при рекомендованих 8-10%.

Рис. 3. Райони Вінницької області з найвищими показниками виробництва олійного насіння, 2014 рік

* Сформовано автором за даними Держкомстату Вінницької області

Недотримання сучасних агротехнологічних рекомендацій науковців при вирощуванні олійних культур призводить до суттєвого виснаження ґрунтів. В умовах Лісостепової зони повернення соняшнику на попереднє місце вирощування в сівозміні раніше рекомендованих 7-8 років та ріпаку раніше 3-4 років призводить до різкого погіршення фітосанітарної ситуації на полях, нагромадження в ґрунті інфекцій, хвороб та шкідників, а також до висушування ґрунту на глибину 2-3 м, надмірного виносу з ґрунту поживних речовин, посилення мінералізації гумусу.

Закупівля олійного насіння вимагає значних коштів і в боротьбі за сировину раніше перемагали фінансово більш потужні організації. З часом наявність значних фінансових ресурсів не стала рідкістю, і така конкурентна перевага зменшила свою значимість. Високі ціни на олійне насіння (серпень 2016 року, умови поставки EXW: соняшник – 9200 грн/т, соя – 10600 грн/т, 11500 грн/т) не стають перешкодою в намаганні переробників забезпечити себе сировиною. Однак, аналіз економічних взаємовідносин між учасниками розподільного процесу в регіональному олійно-жировому підкомплексі показав, що існуючі ціни закупівлі олійного насіння на переробних підприємствах Вінницької області значно поступаються цінам посередницьких структур ринку. Внаслідок цього сільськогосподарським підприємствам економічно вигідно реалізовувати олійну сировину оптово-

посередницьким організаціям. До того ж переробні підприємства олійно-жирового підкомплексу області встановлюють жорсткі вимоги до якості олійного насіння. При цьому застосовувана ними система ціноутворення не містить надбавки до ціни за поліпшені показники якості олієнасіння, прийнятого для переробки.

Нестача грошових коштів призводить до побудови системи економічних взаємовідносин за давальницькою схемою. Недоліками даної схеми є відсутність обліку якості олійного насіння та економічного обґрунтування пропорцій у розподілі олії між учасниками виробництва. Дана система не стимулює сільськогосподарських товаровиробників на підвищення якості олійного насіння.

Важливим фактором формування сировинної бази олійного насіння є наявність розгалуженої інфраструктури зберігання сировини. Для зберігання олійного насіння на території Вінницької області функціонує мережа елеваторів і хлібоприймальних підприємств, а також власні сховища виробників олійного насіння. Надання послуг зі зберігання олійного насіння здійснюється, як правило, на основі прямих договорів між продавцями і покупцями послуг (договорів складського зберігання). При цьому більшість договорів укладається на умовах “Франко-елеватор”, тобто транспортування олійного насіння до місця зберігання здійснюється транспортом споживача послуг.

Оцінка діяльності регіональних підприємств із зберігання та первинної доробки олійного насіння свідчить, що наявність виняткової можливості по зберіганню олійного насіння дозволяє даним підприємствам нав’язувати економічно або технологічно необґрунтовані ціни на послуги. Тому виробники олійного насіння змушені реалізовувати сировину негайно після збору врожаю значно втрачаючи в ціні або ж зберігати олійне насіння у власних складських приміщеннях, що значно знижує його якість та ціну. Коли ж ціни на послуги зберігання виважені, сільськогосподарські підприємства зберігають насіння, як правило, на найближчих до них елеваторних комплексах.

Висновки. Формування сировинної бази переробних олійно-жирових підприємств АПК потребує удосконалення функціонування усіх ланок в системі “виробництво-заготівля-переробка-збут продуктів переробки”. Розвиток взаємовигідних економічних відносин між суб’єктами олійно-жирового підкомплексу АПК ускладнюється нерегульованістю та дисбалансом економіко-господарських інтересів підприємств-виробників олійного насіння, переробників та посередницьких структур. Подальших досліджень потребують питання інвестиційного забезпечення налагодження ефективного механізму організаційно-економічних взаємовідносин в олійно-жировому підкомплексі АПК України.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ від 02.03.2007 р. № 60 / Офіц. вид. – К. : Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 10.
2. Калетнік Г. М. Управління регіональною продовольчою безпекою в умовах економічної нестабільності : монографія / Г.М. Калетнік, С.В. Козловський, Е.А. Кіреєва, О.Г. Підвальна. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2015. – 252 с.

3. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т. та ін.]; за ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель–Веселяка, М.М. Федорова. К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.

4. Фаїзов А. В. Державне регулювання функціонування та розвитку олієжирового підкомплексу / А. В.Фаїзов // Економіка АПК. – 2012. – № 6. – С.30-35.

5. Пархомиць М.К. Організаційно–економічні засади підвищення ефективності функціонування цукробурякового підкомплексу АПК. : моногр. / М.К. Пархомиць, О. Р. Олійник. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 260 с.

6. Олійно-жирова галузь України // Інформаційно-аналітичний бюлетень олійно-жирової галузі України та Російської Федерації. Показники роботи за 2015 рік. – Харків: Укр. НДІОЖ, 2016. – 104 с.

7. Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур [Електронний ресурс] : Закон України від 10.09.1999 р. № 1033 – XIV / В.Р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1033-14>.

8. Про затвердження нормативів оптимального співвідношення культур у сівозмінах в різних природно–сільськогосподарських регіонах [Електронний ресурс]: постанова від 11 лютого 2010 року № 164 / КМУ. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/164-2010-п>.

Список джерел у транслітерації / References

1. Pro zatverdzhennya Metodyky rozrakhunku rivnya ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny: nakaz vid 02.03.2007 r. # 60. – Ofits. vyd. – K.: Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. – 2007. – # 10.

2. Kaletnik H. M. Upravlinnya rehional'noyu prodovol'choyu bezpekoyu v umovakh ekonomichnoyi nestabil'nosti : monohrafiya / H.M. Kaletnik, S.V. Kozlovs'kyu, E.A. Kiryeyeva, O.H. Pidval'na. – Vinnytsya : Merk'yuri-Podillya, 2015. – 252 s.

3. Ahrarnyy sektor ekonomiky Ukrayiny (stan i perspektyvy rozvytku) / [Prysyazhnyuk M.V., Zubets' M.V., Sabluk P.T. ta in.]; za red. M.V. Prysyazhnyuka, M.V. Zubtsya, P.T. Sabluka, V.Ya. Mesel'–Veselyaka, M.M. Fedorova. K. : NNTs IAE, 2011. – 1008 s.

4. Fayizov A. V. Derzhavne rehulyuvannya funktsionuvannya ta rozvytku oliyezhyrovohopidkompleksu / A. V.Fayizov // Ekonomika APK. – 2012. – # 6. – S. 30 – 35.

5. Parkhomets' M. K. Orhanizatsiyno–ekonomichni zasady pidvyshchennya efektyvnosti funktsionuvannya tsukroburyakovoho pidkompleksu APK. : monohr. / M.K. Parkhomets', O. R. Oliynyk. – Ternopil' : TNEU, 2013. – 260 s.

6. Oliyno-zhyrova haluz' Ukrayiny // Informatsiyno-analitychnyy byuleten' oliyno-zhyrovoyi haluzi Ukrayiny ta Rosiys'koyi Federatsiyi. Pokaznyky roboty za 2015 rik. – Kharkiv: Ukr.NDIOZh, 2016. – 104 s.

7. Pro stavky vyviznoho (eksportnoho) myta na nasinnya deyakykh vydiv oliynykh kul'tur [Elektronnyy resurs] : Zakon Ukrayiny vid 10.09.1999 r. # 1033–XIV / V.R. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1033-14>.

8. Pro zatverdzhennya normatyviv optymal'noho spivvidnoshennya kul'tur u sivozminakh v riznykh pryrodno–sil's'kohospodars'kykh rehionakh [Elektronnyy resurs]: postanova vid 11 lyutoho 2010 roku # 164 / KМУ. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/164-2010-п>.

ANNOTATION
ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC CONDITIONS OF FEEDSTOCK BASE
FORMATION AT THE PROCESSING ENTERPRISES OF OIL AND FAT
INDUSTRY

DOVHAN Yuriy,
Assistant of the Department of Economics,
Vinnitsia National Agrarian University
(Vinnitsia)

Peculiarities of feedstock base formation at the processing enterprises of oil and fat industry are considered. The system of production and economic relations of the key regional entities of the market of oil seed and products of its processing is studied. The problems that arise when forming oil seed feedstock base are determined. The dynamics of oil seed output in Vinnitsia region and basic indices of its processing by the specialized processing enterprises are analyzed. Prospects of the development and trends of improvement of the mechanism of feedstock base formation at the processing enterprises of oil and fat industry in Vinnitsia region are outlined.

Key words: oil and fat industry, feedstock base, oil seed, economic and production and economic relations, production, storage, warehousing, processing, selling, Vinnitsia region.

Tabl. 3. Fig. 3. Lit. 8.

АННОТАЦІЯ
ОРГАНІЗАЦІОННО-ЕКОНОМІЧЕСКІЕ УСЛОВІЯ ФОРМУВАННЯ
СЫРЬЕВОЇ БАЗИ ПЕРЕРАБАТЮВАЮЩИХ ПРІДПРИЯТІЙ
МАСЛОЖИРОВОГО ПОДКОМПЛЕКСА АПК

ДОВГАНЬ Юрій Васильевич,
ассистент кафедры экономики,
Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница)

Рассмотрены особенности формирования сырьевой базы перерабатывающих предприятий масложирового подкомплекса АПК. Исследована система производственно-экономических взаимоотношений ключевых региональных субъектов рынка масличных семян и продуктов их переработки. Установлены проблемы, которые возникают при формировании сырьевой базы масличных семян. Проанализирована динамика объемов производства масличных семян в Винницкой области и основные показатели их переработки специализированными перерабатывающими предприятиями. Очерчены перспективы развития и направления усовершенствования механизма формирования сырьевой базы перерабатывающих предприятий масложирового подкомплекса АПК Винницкой области.

Ключевые слова: масложировой подкомплекс АПК, сырьевая база, масличные семена, экономико-производственные взаимоотношения, производство, заготовка, хранение, переработка, сбыт, Винницкая область.

Табл.3. Рис.3. Лит.8.

Інформація про автора

ДОВГАНЬ Юрій Васильович – асистент кафедри економіки, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна 3, e-mail: yudovhan@gmail.com)

DOVHAN Yuriy – Assistant of the Department of Economics, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna str., e-mail: yudovhan@gmail.com)

ДОВГАНЬ Юрий Васильевич – ассистент кафедры экономики, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная 3, e-mail: yudovhan@gmail.com).

